

Entre els mestres moderns, l'obra d'Alvar Aalto ha estat la que més m'ha impressionat. És la més commovedora, la més rellevant, la més rica font per a aprendre al nivell del seu art i de la seva tècnica.

Com tota l'obra que viu enllà del seu temps, l'obra d'Aalto pot ésser interpretada de moltes maneres. Cada interpretació és més o menys correcta en relació al seu temps, perquè una obra de tan gran qualitat té moltes dimensions i nivells de significació. Quan jo estava començant la meua carrera, en els anys 1940 i 1950, l'arquitectura d'Aalto era sobretot apreciada per la seva qualitat humana, com es deia aleshores, derivada de plans lliures que acomodaven excepcions amb l'ordre original, i de l'ús de fusta natural i maons vermells, materials tradicionals introduïts en les formes simples del vocabulari industrial de l'arquitectura moderna. Aquests elements contradictoris en l'obra d'Aalto evocaven —ara sembla que bastant paradoxalment— qualitats de simplicitat i serenitat.

Els edificis d'Aalto ja no semblen senzills i serens. Les seves contradiccions ara evoquen complexitat i tensió. El mateix Aalto ha esdevingut un Andrea Palladio del Moviment Modern —un mestre del manierisme—, però amb un to baix. Entre les complexitats i contradiccions que jo veig a la seva obra es troben els seus elements arquitectònics convencionals organitzats de maneres no convencionals, el seu equilibri, a penes mantingut, entre ordre i desordre, i els seus efectes de simplicitat i fantasia, del modest i el monumental alhora. Ara que podem analitzar tota l'*oeuvre* d'Aalto, el convencionalisme i la consistència de la seva obra és molt visible. Hi ha pocs canvis de direcció a la seva obra a través dels anys en comparació amb les evolucions variades en l'obra de Le Corbusier, o fins en comparació amb els canvis entre el començament i la maduresa de Mies van der Rohe. A més a més, els elements de l'arquitectura d'Aalto —les finestres, ferros, columnes, instal·lacions, materials (excepte la fusta i els maons)— són convencionals en les seves formes i associacions. Deriven de les formes i símbols industrials i Cubistes de l'estil Modern: en un manual sobre elements arquitectònics clàssics Moderns, les seccions de Mies en acer pur i lloses de travertí i les formes idiosincràtiques —encara que ara quasi universals— de Le Corbusier en *beton brut* serien incloses, però els elements d'Aalto, diversos però convencionals, predominarien.

La qualitat dels elements d'Aalto no deriva de la seva originalitat o puresa, sinó dels seus desviaments —a vegades molt lleus, a vegades grossos— en llur forma i context. I llur poder ve de les tensions produïdes per llurs desviaments. El passamà de l'escala dels despatxos per a «Turun Sanomat» sembla convencional, però si l'examinem bé veurem que es poc vulgar en la seva forma i aplicació, i molt especial en el refinament del seu dibuix. Les finestres de formigó de l'edifici Enzo-Gutzeit s'assemblen a la reixa molt seca i correcta d'un edifici antic de despatxos tipus SOM, però són una mica fora de les normes en llur proporció i escala, i molt «incorrectes» respecte a llur aplicació al frontis de darrera.

L'ordre de l'arquitectura d'Aalto està també plena de tensions. Una altra comparació amb altres mestres Moderns podrà ajudar a explicar el meu punt de vista: Mies és ben conegut pel seu ordre simple i consistent al qual el programa i les activitats humanes es conformen; Le Corbusier és conegut pel seu ordre clàssic amb algunes dramàtiques excepcions i complexes juxtaposicions implicant tocs de *terribilitat*; Frank Lloyd Wright pel seu ordre ric però altament motivat. L'ordre d'Aalto és ans basat en tensió i no en serenitat o drama o consistència. Deriva d'excepcions a dins de l'ordre com a la façana de darrera de l'Edifici Enzo-Gutzeit, o en distorsions de l'ordre original com en el de la torre d'apartaments a Bremen, o d'un ordre ambigu a la vora del desordre com el complex del Centre Cultural Wolfsburg o com es pot veure en la queixa que em va fer un dia un arquitecte amic seu: «perquè a Aalto li cal usar tres diferents aplicacions de llum en una sala petita?»

Jo crec que podem aprendre molt amb l'arquitectura d'Aalto sobre monumentalitat perquè la monumentalitat arquitectònica és usada indiscriminadament avui dia i vacil·la entre la puresa seca i l'altisonant avorridor. La monumentalitat d'Aalto és sempre apropiada en qualsevol lloc i de la manera que sigui, i és suggerida a través d'un tens equilibri encara entre sèries de contradiccions. L'auditori a l'Institut Tècnic a Otaniemi combina l'escala colectiva i l'escala íntima, formes expressionistes i formes convencionals, simbolisme simple i fantasiós, i un ordre pur interromput per inconsistències planificades per als llocs adequats.

Però la característica més simpàtica d'Aalto per a mi, mentre lluito per acabar aquest assaig, és que ell no va escriure sobre arquitectura.

Robert Venturi, 1977